

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ระบบความยุติธรรมทางอาญามุ่งที่จะควบคุมอาชญากรรมมากกว่าการป้องกัน กล่าวคือ การป้องกันประชาชนหรือบริสุทธิมิให้ตกเป็นผู้เสียหาย อย่างไรก็ตามหากประชาชนต้องตกเป็นผู้เสียหาย รัฐก็ควรมีความรับผิดชอบเบื้องต้นในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายจากกองทุนสาธารณะ ดังนั้น ทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับอาชญากรรมพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดหลักการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐเมื่อการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายไม่สามารถได้รับชำระเต็มจำนวนจากผู้กระทำผิด หรือโดยทางอื่น รัฐต้องพยายามจัดให้มีการชดเชยความเสียหายทางการเงิน ซึ่งการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมมีมาแต่ยุคโบราณตั้งแต่สมัยพระเจ้าอัมมูราบี¹

2.1 แนวคิดทฤษฎีการทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่อในคดีอาญาโดยรัฐ

นักเหยื่อวิทยา ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ได้แบ่งทฤษฎีเป็น 3 ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1) ทฤษฎี Victim Precipitation การมีส่วนร่วมของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดย Marvin Wolfgang ได้อธิบายว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตนเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บ หรือความตายโดยผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม อาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกหรือนิ่งเฉย อาจสรุปได้ว่าการกระทำของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมมีส่วนทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น

2) ทฤษฎี Live Style รูปแบบของวิถีชีวิต นักอาชญาวิทยา เชื่อว่ารูปแบบวิถีชีวิตของคนทำให้ตนเองเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ เช่น การไปเที่ยวสวนสาธารณะในยามวิกาล เป็นต้น

3) ทฤษฎี Routine Activities มีแนวคิดที่ว่า ทุกวันนี้นักคนส่วนมากอยากฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่นๆ²

จากการศึกษาความหมายของเหยื่ออาชญากรรม จึงส่งผลให้ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ว่าด้วยเหยื่อวิทยาได้มีแนวคิดที่แตกต่างกัน คือ เหยื่อเป็นผลผลิตของโครงสร้างทางสังคม การเมือง เทคโนโลยีสมัยใหม่อุบัติภัยต่างๆ รวมถึงปัญหาอาชญากรรม³ สังคมมีกฎหมายในการควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการเมื่อมีการฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิดต่อกฎหมาย ผู้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ต้องมีผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อความเสียหายเพราะมีเหตุการณ์ ฝ่าฝืนระเบียบสังคม⁴ และการชดเชยความเสียหายของรัฐต่อเหยื่ออาชญากรรม เพราะรัฐไม่สามารถปกป้องคนมิให้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งเรื่องการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับระหว่างเหยื่อกับอาชญากร จนทำให้เกิดการกระทำผิดขึ้น⁵

¹ ประธาน วัฒนวานิชย์. “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายอาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ” วารสารนิติศาสตร์, 9, 1, มิถุนายน- สิงหาคม 2520, น. 73

² สุดสงวน สุธีสร. เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ, 2543, น. 6-9

³ อังณพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victimology). พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันสาธารณสุขอาเซียน, น. 2.

⁴ สุดสงวน สุธีสร. เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ, 2543, น. 4

⁵ Isdore Silver. Criminology: An introduction. New York: Barnes & Noble Books, 1981, p. 244

กลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ จัดตั้งเป็นคณะกรรมการซึ่งอยู่ในรูปของ “องค์กรกึ่งตุลาการ” โดยคณะกรรมการจะทำหน้าที่พิจารณาความเสียหาย และทำการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เช่น ประเทศอังกฤษ คณะกรรมการประกอบด้วยทนายความ ถูกแต่งตั้งโดย The Home Secretary หลักปรึกษา กับ Lord Chancellor คณะกรรมการนี้สังกัดกระทรวงยุติธรรม และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุดท้าย ประเทศสหรัฐอเมริกา “คณะกรรมการ” ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยผู้ปกครองรัฐ (Governor) โดยคำแนะนำของสภา Senate ประเทศญี่ปุ่นได้จัดตั้งในรูปของคณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติ ส่วนศาล เป็นผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยการจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย เช่น สหรัฐอเมริกา และหน่วยงานในลักษณะอื่นเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย เช่น สหรัฐอเมริกา บริหารโดย State Social Welfare Director เป็นต้น

นอกจากนี้การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา รัฐจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนเพื่อจัดสรร โดยแหล่งเงินทุนดังกล่าว จะทำให้การชดเชยความเสียหายเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) รัฐจัดสรรจากภาษีของประชาชนเป็นงบประมาณประจำปีของรัฐโดยตรง เช่น ประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น
- 2) รัฐจัดตั้งกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย โดยเงินที่ได้มานั้นอาจได้จากค่าปรับในคดีอาญา เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาในเรื่องของการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม ก่อนที่จะใช้บังคับกฎหมายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จำนวนสองเรื่องคือ งานของอัญชิตี ฉายสุวรรณ โดยเห็นว่า มีข้อบกพร่องมากมายในการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม และงานของเหมจจุฑา สุวรรณจินดา ซึ่งได้ศึกษาการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีเกี่ยวกับทางเพศ โดยไม่ได้เน้นประเด็นในค่าทดแทน และหลังจากกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ประกาศใช้ก็ได้มีการศึกษาในงานของชนัญญา กิจทวี ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา โดย รัฐสอดคล้องตามปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมหรือไม่

อัญชิตี ฉายสุวรรณ (2533: 30-82) ทำการศึกษาเรื่อง การทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม จากการศึกษาพบว่า เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นบุคคลเหล่านั้นย่อมมีสิทธิตามกฎหมายในอันที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผู้กระทำผิด แต่โดยที่ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้กระทำผิดโดยทั่วไปไม่เอื้ออำนวยต่อการชำระหนี้ค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาดำเนินการตามวิธีพิจารณาความอาญามีข้อบกพร่องอยู่มากมาย อันทำให้การชดเชยค่าสินไหมทดแทนไม่อาจจะกระทำได้อย่างสมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ความเสียหายที่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้รับนั้น สมควรที่จะมีการเยียวยาแก้ไขให้ได้มากที่สุด แต่ด้วยเหตุผลในเรื่องอุปสรรคของปัญหาการชดเชยค่าสินไหมทดแทนของผู้กระทำผิดดังกล่าว ภาระหน้าที่ในการเยียวยานี้จึงควรตกอยู่กับรัฐ โดยที่รัฐรับเป็นผู้จ่ายค่าทดแทน (Compensation) ให้แก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายแทนผู้กระทำความผิดนอกเหนือไปจากการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งหลักการจ่ายค่าทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายโดยรัฐดังกล่าวนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักการ 3 ประการ คือ 1) รัฐปฏิบัติหน้าที่ในการป้องกันมิให้เกิด

อาชญากรรมชั้นในสังคมบกร่อง 2) ผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเป็นบุคคลที่ได้รับผลร้ายแทนสมาชิกอื่นในสังคม สังคมจึงต้องมีช่วยเหลือบุคคลนั้น 3) เป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม

เจมจุชา สุวรรณจินดา(2540, น.บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของการสอบสวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเกี่ยวกับความผิดทางเพศที่มีผู้เสียหายเป็นเด็กของประเทศไทย และนำไปเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมของต่างประเทศ เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และแคนาดา ซึ่งถือว่าเป็นประเทศที่กระบวนการดังกล่าวได้รับการพัฒนามาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการค้นหาและกำหนดมาตรการที่เหมาะสม เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยสามารถช่วยปกป้องคุ้มครองเด็กซึ่งตกเป็นผู้เสียหายในคดีความผิดทางเพศได้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยพัฒนารูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการให้มีลักษณะและวิธีการเป็นพิเศษกว่าคดีอาญาทั่วไป เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหาความจริงสำหรับดำเนินคดีอาญาที่เด็กถูกกระทำความผิดทางเพศ และก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานหรือกีดกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ต่อเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีในอันที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ด้วย

ชญัญญา กิจทวี(2546:45-175) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการและกลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เปรียบเทียบกับแนวคิด หลักการ และกลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ตามปริญญญาสาครว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวงดังกล่าวของประเทศไทยให้เกิดความชัดเจน เสมอภาค และมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ต่อไป

จากการศึกษาพบว่า แนวคิด หลักการ และกลไกการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่นและพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมทั้งกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิด หลักการและกลไก เรื่องการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐตามปริญญญาสาครว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ กล่าวคือ ในเรื่องแนวคิด การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ เห็นว่ารัฐต้องรับผิดชอบชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรม เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมและถือว่าเป็นการขยายบริการด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่า รัฐควรให้ความช่วยเหลือในกรณีหลักการ การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ เห็นว่าผู้มีสิทธิได้รับการชดเชย หมายถึง ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจ จากการกระทำความผิดอาญาที่ร้ายแรง และทายาทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หากผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถึงแก่ความตาย สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยต้องเป็นความผิดอาญาที่ร้ายแรง เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ชีวิต และร่างกาย ในส่วนประเภทของการชดเชยความเสียหาย ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจ รัฐจะชดเชยความเสียหายเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย หรือจิตใจ และค่าเสียหายอื่นตามที่เห็นสมควร หากผู้เสียหายหรือเหยื่อ

อาชญากรรมได้รับความเสียหายจนถึงแก่ความตาย รัฐจะชดเชยค่าเสียหายเป็นค่าทำศพ รวมถึงค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่น นอกจากนี้รัฐควรจัดตั้งกองทุนให้กับผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายต่อไป